

[Toleranse](#) er et forholdsvis nytt begrep anvendt i samfunnet. Det har rot i latinsk og gresk språk med begrepene tolerare(lat.) og phoreo(gr.) som begge betyr noe i retning av å tåle og bære. De greske filosofen [Sokrates](#) (469-399 f. Kr) ble oppfattet av sin samtid som meget tolerant. I en tid med mangfold på de fleste livsområder er begrepet blitt stadig mer aktuelt. Men som alle begreper er også begrepet toleranse gjenstand for tolkninger og misoppfatninger. Derfor er det nyttig med en gjennomgang av begrepet.

Hva toleranse ikke er

Toleranse blandes ofte sammen med snillisme og relativisme. Snillismen sier at bare du er hyggelig og grei, går det meste bra. Relativismen aksepterer i grunnen alt. Intet er i grunnen hverken bedre eller verre. I populære vendinger får man ofte forståelse av at en tolerant person nettopp er omgjengelig, aksepterende og forståelsesfull. Derfor kan man høre det rådet at: «Nå må du ikke bli så tolerant at du aksepterer alt. Du må da stå for egne meninger!» Men den tolerante har både egne meninger og står for dem. En slik forståelse av toleranse som kommer frem i slike formuleringer, gir rett og slett en feilaktig oppfatning av hva toleranse er.

Toleranse og mangfold

Noe av det grunnleggende i toleransen er at den aksepterer mangfold. I denne verden er det mangfoldige uttrykk for politikk, religion, adferd, kultur, kunst og alle andre, menneskelige fremtredelsesformer. Opp gjennom historien har mange kulturer vært preget av at kun én fremtredelsesform kunne aksepteres. I totalitære samfunn ser vi hvordan bare én politisk oppfatning får dominere. De som ikke slutter seg til den statsbærende politiske oppfatning, blir bekjempet.

Det samme gjør seg gjeldende når det dreier seg om religion. Det var gjerne monarkens religion undersåttene måtte følge. Under 1500-tallets Europa ble dette prinsippet faktisk knesatt med [freden i Augsburg](#) i 1555 ble formuleringen «Cuius regio, ejus religio» vedtatt som gjeldende rett. Det betyr rett og slett at folket må anta monarkens religion. Det var også det som hadde skjedd ved [reformasjonen](#) i Norge i 1537.

I dag preges vi av mangfold på mange livsområder. Dermed møtes ulike livsanskuelser på samme arena i en grad som tidligere var helt ukjent. Dette kan føre til flere nødvendige posisjoner. Vi kan få livssynsnøytralitet eksempelvis som et samfunnsideal.

Staten skal eksempelvis ikke ta standpunkt for noen samfunnsverdier. Men dette er ikke toleranse, men nøytralitet.

Vi kan få livssynsrelativisme. Det proklameres at alle livssyn er likeverdige og må finne sitt rom ved siden av hverandre. Men det problematiske i denne posisjonen er at da får man verdirelativisme med på kjøpet. Det betyr at man anser alle livssyn som like verdifulle, hvilket de neppe kan være.

Hva er toleranse?

Toleranse er en krevende posisjon. Den tolerante aksepterer mangfoldet og ulikhetene. Den tolerante aksepterer og kjemper for at mange uttrykk skal få plass i det offentlige rom. Men den tolerante er hverken nøytral eller relativist. Den tolerante er seg sin egen tro, overbevisning og sine meninger bevisst, men aksepterer like fullt at selv om man selv både er uenig, og endog avskyr andres meninger og uttrykksformer, gir man den samme rett til å hevde dette og plass til å gjøre det som den rett og plass man gir seg selv.

Toleransen er av rettighetsmessig og juridisk karakter. Dette kommer klart frem i den franske filosofien og samfunnsrefseren Francois-Marie Arouets – bedre kjent under navnet [Voltaire](#) – bok fra 1763: «Traité sur la Tolérance».

Det mest kjente sitatet fra ham sier mye om toleransens vesen: «Jeg er til døden uenig med Dem. Men jeg vil kjempe med mitt liv for Deres rett til å hevde Deres meninger.»

Å være tolerant betyr verken at du behøver å ha sympati for det som hevdes eller noen egentlig forståelse for meningen. Men det forutsetter det syn at meninger må brytes mot hverandre med argumenter og debatt, ikke med forbud og kamp.

Toleransens grenser

Hva kan ikke toleransen tolerere? Det er et alvorlig og vanskelig spørsmål som ikke kan avsluttes med en fasit. Men antydningvis må vi kunne si at toleransen er intolerant overfor intolerante retninger og meninger. Meninger, filosofier og ideologier som uttrykker at de vil bekjempe andres eksistensberettigelse, kan i toleransens navn ikke tolereres. I motsatt fall ville toleransen bli brukt for å fremme intoleranse.

Å være tolerant er en krevende livsform. Vi ser hvor ofte politiske, ideologiske, religiøse, kunstneriske og samfunnsmessige uttrykksformer kommer i konflikt og brytninger. Da ropes det ofte på at dette og hint må forbys. Å forby er en lettvin, men farlig vei som lett fører til ensretting og meningstvang. Den tolerante vil heller bruke argumenter og verdier for å målbære sin opposisjon.

Å være tolerant vil si hele tiden å leve med spenninger og kanskje ubehaget av å skulle forsvare ytringsfriheten til det man i sitt sinn og følelser oppfatter som galt og til dels meningsløst. Men å leve intolerant skaper et samfunn som er enda verre og har dystre utviklingsperspektiver.

Tekst: Kjell-Henrik Hendrichs